

Велко Силјаноски

КОНСОНАНТСКИ ГРУПИ ВО ПОЧЕТНА, СРЕДИШНА И ФИНАЛНА ПОЛОЖБА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Една од основните преокупации на структурализмот е најмалата лингвистичка единица т. е. одредувањето бројот на сегменталните фонеме во еден јазик и нивните алофони; анализа на прозодиите, односно супрасегменталните елементи: акцентот, квантитетот, интонацијата и сл. Тој јазикот го следи како систем на елементи и дава структурален опис на секоја реченица при кое го залоставува творечкиот аспект.

Сегменталните фонеме на еден јазик можат да се групираат на различен начин: според звучноста, според местото и начинот на артикулацијата итн. Според фонетскиот контекст нив ги групираме во структурални целини. Затоа кога имаме цел да ја запознаеме структурата на еден јазик, ние вршиме анализа на сите структурални целини: вокал со вокал, самогласка со согласка, консонант со консонант(и) во почетна, медијална и финална положба на зборот.

Поради обемноста на постојните материјали ќе се задржиме само на македонските консонантски групи во наведените три положби. Тие би можеле да послужат за интересни контрастивни анализи со други светски јазици, особено за согледување на суштинските структурални разлики на нашиот јазик со соседните словенски балкански јазици.

Нашава анализа е базирана исклучиво врз материјалите што ни ги презентираат речниците на македонскиот јазик. И покрај тоа што во нив не е регистрирано сето лексичко богатство, особено зборови од туѓо потекло, географски имиња и сл., тие ни даваат јасна слика за структурата на јазикот што денес го зборуваме. Одбележаните пак странски зборови би можеле да ги сметаме за наши поради нивната целосна адаптација кон фонолошкиот и морфолошкиот систем и постојаната употреба во литературниот јазик.

КОНСОНАНТСКИ ГРУПИ НА КРАЈОТ НА ЗБОРОТ

Потребни се повеќе формули, со многу исклучоци и празнини за да се опишат консонантските групи на крајот на зборот. Се чини дека ќе биде подобро ако ги наведеме сите водејќи при тоа сметка за сличностите што постојат меѓу одделните групи и за карактерот на финалниот кон-

сонант. Групирањето ќе биде исклучиво според последната, а не според почетната согласка од групата. Напоменуваме дека тие се изговараат онака како што се претставени со ортографијата, освен ако не се работи за звучни консонанти кои според законот за едначење по звучност преминуваат во својот незвучен парник.

општа сума   проценту-
на зборови   ален однос

I

-лб	столб	1	0,0015
-мб	ромб	3	0,0046
-рб	адверб	2	0,0031
-зг	дизг	1	0,0015
-лг	долг	3	0,0046
-нг	гонг	24	0,0372
-рг	пирг	5	0,0077
-гд	смарагд	1	0,0015
-жд	глужд	4	0,0062
-зд	грозд	3	0,0046
-јд	офсајд	1	0,0015
-нд	фонд	9	0,0134
-рд	горд, лорд	13	0,0201

II

-јк	штрајк	1	0,0015
-лк	волк, талк	8	0,0124
-мк	замк	1	0,0015
-нк	денк, тенк	10	0,0155
-рк	парк, ќурк	5	0,0077
-крк	чекрк	1	0,0015
-ск	диск, натиск	9	0,0139
-лп	скалп	3	0,0046
-мп	крамп	1	0,0015
-кт	факт	34	0,0524
-нкт	пункт	3	0,0046
-лт	алт, жолт	3	0,0036
-нт	бунт, агент	143	0,2369
-пт	рецепт	4	0,0062
-рт	март, серт	26	0,0403
-брт	обрт	1	0,0015
-сврт	осврт	2	0,0031
-тврт	четврт	1	0,0015
-ст	болест, лост	3034	4 6974

-кст	текст	5	0,0077
-рст	карст	1	0,0015
-фт	чифт, лифт	9	0,0139
-шт	вешт	14	0,0217
-штт	општ	2	0,0031

III

-лв	полв	1	0,0015
-р	нерв	1	0,0015
-нж	оранж	1	0,0015
-лж	надолж	1	0,0015
-јз	шпајз	1	0,0015
-нз	ценз	1	0,0015
-рз	барз	1	0,0015

IV

-ндс(нц)	хендс	1	0,0015
-јс	ајс	4	0,0068
-кс	бокс, фокс	20	0,0310
-нкс	свинкс	1	0,0015
-лс	пулс	3	0,0046
-нс	санс, баланс	19	0,0294
-пс	апс, капс	5	0,0077
-рс	верс	4	0,0062
-лф	халф	2	0,0031
-мф	триумф	1	0,0015
-нф	сеџф	1	0,0015
-рф	зарф	1	0,0015
-рх	егзарх	3	0,0046
-кш	чукш	1	0,0015
лш	фалш	1	0,0015
-нш	раванш	2	0,0031
-рш	марш	2	0,0031
-фш	бивш	1	0,0015

V

-бл	портабл	1	0,0015
-мбл	ансамбл	1	0,0015
-нгл	сингл	1	0,0015
-дл	пудл	1	0,0015
-јл	смајл	1	0,0015
-јм	шлајм	1	0,0015

-лм	филм	3	0,0046
-рм	шарм	8	0,0124
-вн	кловн	1	0,0015
-јн	ојн	3	0,0046
-рн	концерн	2	0,0031
-бр	обр	1	0,0015
-мбр	тембр	1	0,0015
-нр	жанр	1	0,0015
-трр	котрр	1	0,0015

VI

-лц	пелц	3	0,0046
-нц	танц	3	0,0046
-рц	херц	2	0,0031
-лч	олч	1	0,0015
-нч	пунч	2	0,0031
-рч	борч	2	0,0031
-рц	арц	1	0,0015

Неколку повеќечлени финални групи резултираат од можноста за соединување на две морфеми во една лексичка единица. Првата е по правило носител на примарниот акцент, а втората е или именка или придавка.

-грб	едногрб	1	0,0015
-врв	златоврв	1	0,0015
-брз	пребрз	1	0,0015
-врз	заврз	1	0,0015
-трн	громотрн	1	0,0015
-црн	полуцрн	1	0,0015
-срп	неисрп	1	0,0015
-крст	накрст	1	0,0015
-прст	двопрст	2	0,0031

Консонантските групи што го содржат таканареченото вокално „р“ (такви има во сите положби на зборот) претставуваат одделен проблем поради неговата фонетска природа, односно можноста за постоење на вокал од среден ред особено кога е групата акцентирана или кога „р“ е на апсолутниот почеток на зборот. (в. за почетна положба на стр. 8

Присталот кон самостојни зборови како што се грб, врв, брз, врз, трн, крст и сл. ќе зависи главно од ставот што го заземаме кон спомнатиот треперлив алвеоларен консонант. Ако вокалот (ə) што му претходи на „р“ има фонемна вредност, тогаш императивно е разложувањето на г од -рб, в од -рв, к од -рст итн. Постапувајќи така ги добиваме следниве комбинации:

-рл	брл	2	0,0031
-рп	срп	2	0,0031
-рт	крт	7	0,0108
-рф	крф	4	0,0062
-рд	гд	2	0,0031
-рж	срж	2	0,0031
-рз	брз	3	0,0046
-рк	мрк	6	0,0093
-рд	трд	2	0,0031
-рд	ерд	3	0,0046
-рч	прч	3	0,0046
-рш	крш	1	0,0015
-рб	скрб	3	0,0046
-ржк	фржк	1	0,0015
-рм	стрм	1	0,0015
-рст	прст	6	0,0093

На овој начин целокупниот број финални групи би се зголемил за четири (-рж, -рл, -рп, -рнк), како и општата сума на зборови со соодветни завршоци, па според тоа и процентуалниот однос на вкупниот број на зборови одбележани во речникот.

Во спротивно тие можат да се третираат како консонантски групи во почетна или финална положба: грб, скрб, шкрб, ерв, крв, прв (ф) стрв(ф), тврд, грд, рж, срж, брз, врз, крз, фржк, врж, крж, мрк, шмрк, трж, штрж, брл, ерл, стрм, трн, црл, врт, срт, дрт, крт, чкрт, смрт, прт, трт, срт, брст, врст, цврст, грст, крст, прст, врц, крц, скрц, прч, грч, фрч, крш.

Впрочем, скоро сите, со неколку исклучоци, ги најдуваме во почетна и средишна положба, се разблра во придружба на други фонеме, обично од вокална природа. Набројувањето на групите во горната листа според последниот, а не според првиот консонант, има своја оправданост. На тој начин добиваме максимално слични групи, кои откако ќе се споредат со други јазици, особено со оние што се изучуваат во училиштата, се составуваат соодветни вежби за полесно и посигурно совладување на такви групи што најповеќе се издвојуваат со својата тежина.

Македонскиот јазик очигледно претпочитува зборовите да му завршуваат или на една согласка или на самогласка. Тоа е една од неговите значајни карактеристики. Паѓа во очи и силното влијание врз лексиката од други светски јазици. Нашиот јазик не бил во состојба, како што е впрочем случајот и со други јазици, наеднаш да создаде свои сопствени зборови, па затоа, во најново време, зема зборови еднадвор и ги приспособува кон својот гласовен систем. Често пати усвоените нови форми се косат со постојните закони. На тој начин се добиени и повеќето од веќе наведените завршоци. Тие главно се состојат од два, а поретко од три члена. Такви се на пример: -мб, -рб, -нг, -гд, -јд, -јк, -нк, -мп, -јз, -рс, -нкт и др.

Дека тие се иновации, потврдува и фактот што нивната застапеност ретко го преминува бројот еден, како и очигледното странско потекло

на зборовите со такви завршоци. Има, меѓутоа, и групи со словенско потекло: -зд, -лб, -лж, -лк, -лн, -шт и сл.

Во споредба со другите положби, финални групи има малку. Седумдесет и една го имаат строежот -СС¹, осумнаесет -ССС и шест -СССС. Сите заедно прават деведесет и пет.

Да видиме сега каков е нивниот состав според природата на сегментите (анализирани се само оние со два члена):

$$л + п^2 = 4 \text{ пати}$$

$$л + ф^2 = 5 \text{ пати}$$

$$л + н^2 = 1 \text{ пати}$$

$$л + аф^2 = 2 \text{ пати}$$

$$н + п = 7 \text{ пати}$$

$$н + ф = 6 \text{ пати}$$

$$н + р = 1 \text{ пати}$$

$$н + аф = 2 \text{ пати}$$

Отсутни: $л^2 + л$, $л + р^2$, $пв^2 + л$.

Отсутни: $н + л$, $н + н$, $н + пв$.

$$п + п = 3 \text{ пати}$$

$$п + л = 3 \text{ пати}$$

$$п + ф = 3 \text{ пати}$$

$$п + р = 1 \text{ пат}$$

$$ф + п = 7 \text{ пати}$$

$$ф + н = 1 \text{ пат}$$

$$ф + ф = 1 \text{ пат}$$

Отсутни: $п + аф$, $п + н$, $п + пв$.

Отсутни: $ф + л$, $ф + аф$, $ф + пв$, $ф + р$.

$$пв + п = 2 \text{ пати}$$

$$пв + ф = 2 \text{ пати}$$

$$пв + н = 2 \text{ пати}$$

$$пв + л = 1 \text{ пат}$$

$$р + п = 4 \text{ пати}$$

$$р + ф = 6 \text{ пати}$$

$$р + н = 2 \text{ пати}$$

$$р + аф = 3 \text{ пати}$$

Отсутни: $пв + пв$, $пв + аф$, $пв + р$.

Отсутни: $р + л$, $р + пв$, $р + р^3$.

Забелешка:

1) Извикот со кој се мами стоката да влезе в кокошарник е одбележан со две „р“ (котрр) веројатно за да го посочи специфичниот изговор на „р“ кој овде се реализира со повеќе удари и се разликува од едно или двоударното „р“. Наведената ортографија е можеби јасна на Македонецот кој го чувствува својот јазик и ја познава конотацијата на зборот. Меѓутоа, оние што за првпат ќе го сретнат не ќе бидат во состојба да го изговорат според наведените букви, ако не им се објасни како да го направат тоа. Несомнено многу е тешко да се најде соодветен знак со кој би била одбележана таа специфична реализација. Од овие причини групата -трр ја сврстивме во двосегментните секвенци.

2) Речникот на македонскиот јазик го предава англискиот збор hands [hændz] како хендс следејќи ја англиската ортографија. Ни се чини дека е императивна неговата промена затоа што не можеме да го изговориме онака како што е напишан. Дури и кога би направиле таков обид, зборот се јавува во модифицирана форма т. е. како хентс поради обезвучувањето на /д/ пред /с/ кои потоа се слеваат во африкатот /ц/. Впрочем нешто слично слушаме (енц) во централните говори. Според тоа најправилни би биле формите хентс или хенц. Ако пак сакаме

да го почитуваме фонетскиот принцип при адаптирањето на англиските фонеме во нашиот јазик, тогаш hands би ја имал формата хендз. Таа и така напишана, ќе се изговара како хенц. Затоа би било подобро -ндс да ја вклучиме во двосегментните групи.

Од приложените примери можат да се донесат следните заклучоци Африкатите /k, t, ц, s, ч, ц/ и /г/ никогаш не можат да бидат претпоследен член на групата. Ниедна секвенца не започнува со /д, љ, њ, х/. Претпоследниот сегмент е секогаш еден од овие консонанти: /б, в, г, д, ж, з, ј, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, ш/.

/б/ можат да го следат само /л, р/. /в/ може да го следи само /н/. /г/ можат да го следат /д/ и /л/ во сингл. /д/ може да го следи само /л/. /ж/ може да го следи само /д/. /з/ можат да го следат само /г, д/. // можат да го следат /д, к, з, л, м, н, с/. /к/ можат да го следат /л, с, т, ш/. /м/ можат да го следат /б, к, п, ф/. /л/ можат да го следат /б, г, д, к, п, т, ж, с, ф, м, ц, ч/. /н/ миожат да го следат /г, д, к, з, ж, р, т, ф, ц, ч, ш/. /п/ можат да го следат само /т, с/. /п/ можат да го следат /б, в, г, т, д, з, к, м, с, ф, х, ц, ч, ц, ш/. /с/ можат да го следат само /к, т/. /ф/ можат да го следат само /т, ш/. /ш/ може да го следи само /г/.

Следнава табела попрегледно ги прикажува финалните консонантски групи:

Финален консонант

б	г	д	к	п	т	в	ж	с	з	м	н	ф	ш	л	ц	ч	ц	х	р
х	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х		х	х		х	х			л
х	х	х	х		х			х	х	х		х	х		х	х	х	х	р
х			х	х								х							м
	х	х	х		х	х	х					х	х		х	х		х	н
		х	х				х	х	х	х				х					ј
					х								х						ф
										х									н
		х		х															с
	х	х																	з
					х														ш
		х																	ж
					х		х												п
														х				х	б
														х					д
					х		х						х	х					к
	х													х					г

Претпоследен консонант

1. С=консонант. 2. л=латерал, п=пловив, ф=фрикатив, н=назал, аф=африкат р=сонантот /р/, пв=полуволат. 3. види забелешка 1) на стр. 6.

ПОЧЕТНА ПОЛОЖБА

Структурата на консонантските групи во почетна положба е мошне комплексна. Постојат повеќе од шестотини согласни комбинации чиј строеж е нејчесто ССС — или СССС —. Двосегментни групи има релативно малку. Има и такви што содржат пет, па дури и шест сегменти. Ваквите структури резултираат од присуството на вокалното „р“ кое е носител на слогот и се јавува како втор, трет и ретко како четврт член во групата. Што е всушност консонантот /„р“/? Или подобро, каква е неговата фонетска природа кога е нуклеус во слогот? Може ли да се зборува за некоја друга вокална фонема што ја врши таа функција?

Еве што вели професорот Б. Конески во неговата граматика: „Во нашиот литературен изговор пред „р“ се слуша само еден темен призвук (бидејќи нашето вокално „р“ се образува со доста слабо треперење на јазикот), но не и некој потполно оформен глас., за кој би имале претстава во свеста“. (Граматика на македонскиот јазик стр. 57). Тоа е несомнено еден краток вокал од среден ред кој се образува со средниот дел на јазикот подигнат кон тврдото непце некаде погоре од полуотворениот положај. Консонантот /р/ во почетокот на зборот исто така го придружува сличен темен призвук. Затоа и не е чудно што досега правописот тој пределемент го одбележуваше со апостроф и што во дискусијата за новиот правопис се поткрепуваше предлогот така да се постапува и во иднина. За одбележување е и тоа што темниот призвук во почетна положба често е придружен со стегане на гласните жички при што се образува незвучен избувлив консонант. Ако горната констатација е коректна, тогаш логички се наметнува и прашањето дали краткиот вокал има фонемна вредност или пак е само алофонска реализација на /р/.

Зборовите крпа и карпа, крка и корка се составени од два слога и се разликуваат само по еден елемент, темниот призвук во опозиција со /а/, односно /о/. /е/ во к’зе (прекар) му се спротивставува на /у/ во Кузе (скратено од Кузманоски) и благодареејќи на таа опозиција добиваме два збора со две различни значења. Сличен е случајот со к’ти (К. Рацин) и коти, к’смет и Космет. Речникот на македонскиот јазик, меѓутоа, к’ти и к’смет ги бележи со кати и касмет иако во народот тие поретко се јавуваат во таа форма. Бројни примери со сигурност потврдуваат дека вокалниот систем на скоро сите дијалекти има шест самогласки од кои еден е вокалот „ə“. Македонецот може да го артикулира /ə/ со чудна леснотија и без напрегање.

Сепак, во отсуство на вистински литературни примери доаѓаме до заклучокот дека „ə“ не постои како фонема и дека темниот призвук е само алофонска реализација на /р/.

Целокупната анализа за структурата на македонскиот јазик зависи од ставот што го заземаме кон /р/, односно „ə“, па затоа и му посветивме толку простор на ова прашање. Од тоа зависи на пример дали прска, чвркне и сл. ќе ги сметаме како секвенци од четири и пет сегменти во почетна положба или пак комбинации на пə + рска, т. е. чвə + ркне каде -рск- и -ркн- имаат средишна положба.

Да видиме сега какви сè структурални целини постојат во почетна положба.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /б/

Звучната согласка /б/ како почетен елемент на иницијална група непосредно ја придружуваат /д, л, р/: бд- бдеене, бл- благо, бр- бравар. Сите други како втор сегмент го имаат силабското /р/. Само една се состои од пет консонанти од кои третиот се обезбедзвучува во /т/: брд(т)-ски. Секвенците со три и четири члена ја покажуваат оваа структура:

брб — брбешка	брг — бргу	брзг — брзга
брбл — брбла	брд — брдар	брзн — брзне
брбн — брбне	брж — брже	брк — брка
брвн — брвне	брз — брза	бркн — бркне
брл — брлив	брнк — брнка	брцк — брцка
брмб — брмбалец	брнд — брндав	брцн — брцне
брмк — брмка	брнс — брнса	брч — брчи
брмн — брмне	брст — брсти	брчк — брчка
брмч — брмчи	бртв — бртви	бршл — бршлан
брн — брне	брц — брца	

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /в/

За разлика од претходната категорија консонантски групи, каде /р/ имаше доминантен положај како втор член на групата, оние со почетно /в/ секако се поинтересно конструирани. Покрај /р/ кој може да биде и на трето место многу други консонанти /б, д, г, ѓ, ж, з, с, ј, љ, м, н, ц/ се јавуваат како втор сегмент, а бројот на двочлените групи значително е поголем:

вб — вбие	вз — взасили	вм — вматнат
вд — вдави	вс — всида	вн — внатре
вг — вгази	вј — вјава	вр — врабец
вѓ — вѓаволи	вл — влав	вџ — вџаши
вж — вжари	вљ — вљубен	

Третиот сегмент го претставуваат /б, в, г, ж, з, к, л, н, п, р, с, т, к, х, ц, ч, ш/ додека пак четвртиот е ограничен на /в, ј, к, л, м, н, п, ч/

вгл — вглоби	врз — врзалка	вдрв — вдрвен
вгн — вгнезди	врк — вркне	врбј — врбјак
вгр — вграден	врл — врлеж	врфк — врвка
вдл — вдлаби	врз — врне	врвл — врвљест
всв — всвери	врп — врпа	врфц — врвца
врб — врбило	врт — вртоглав	врфч — врвче

врв — врвеж	врќ — врќа	вргл — вргло
врг — вргали	врх — врховен	врзам — врзма
врж — врже	врш — вршалка	вркн — вркне
врпч — врпче	вртк — вртка	врчв — врчва
врск — врска	вртл — вртла	врчк — врчка
врскн — врскне	вртн — вртува	
врст — врста	врцк — врчка	

Овде не се вклучени групите што започнуваат со /в/, а се следени од незвучен консонант како вкл-, вт-, вкрск- и ним слични затоа што /в/ во вакви случаи не е /в/ туку ја претставува силната фрикативна согласка /ф/, (види стр. 15).

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /г/

Двочлени групи што започнуваат со /г/ има само шест: гв — гваца гл — глава, гљ — гљуга, гм — гмечало, гн — гние, гр — грака. Остатокот се секвенци од три или четири члена во чии состав само еден елемент е задолжителен. Тоа е /р/ со вокална функција.

грб — грбав	грмк — грмка
грбл — грбла	грмл — грмлив
грв — грвала	грмн — грмне
грг — грга	грн — грне
грд — грдо	грнч — грнче
грдј — грдја	грск — грска
гркл — грклан	грст — грсти
гркн — гркне	грц — грцизам
грл — грлат	грцм — грцмул
грлц — грлце	грч — грчи
грм — грмеж	грчм — грчмак

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /д/

Четири консонанти /в, л, н, р/ го следат /д/ во двосегментни групи: дв — два, дл — длабок, дн — дно, др — драма. И овде најбројни се секвенците со три и четири сегмента од кои вториот е вокалното /р/. Третиот член е една од овие консонанти /в, д, ж, з, к, л, м, н, ц, с, т, ч, ф/, а четвртиот /д, ј, к, л, н, ц/.

дрв — дрва	дрк — дркол	дрпн — дрпне
дрвј — дрвја	дрл — дрлив	дрск — дрска
дрфц — дрвца	дрм — дрмоли	дрсл — дрсло
дрд — дрдало	дрн — дрнат	дрскн — дрскне
држ — држава	дрнд — дрнда	дрт — дртало
дрзн — дрзне	дрнк — дрнка	дртл — дртла
дрз — дрзок	дрп — дрпа	дрч — дрча

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ж/

Слабата согласка /ж/ не ја среќаваме на почетокот на зборот во многу јазици. Тоа не е случај и кај нас, но затоа пак бројот на можните комбинации со други консонанти е мошне ограничен. Карактеристично е тоа што /ж/ го следат само звучни согласни /б, в, г, м, н, р, д/ во осум двосегментни групи: жб — жбун, жв — жвака, жг — жган, жл — жлен, жм — жмер, жн — жние, жр — жребе, две тросегментни: жпр — жграмоти, ждр — ждригна и една четиросегментна: жртв — жртва.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /з/

Основната карактеристика на групите со почетно /з/ е што се составени претежно од слаби и незвучни консонанти. Тоа особено се однесува на вториот, третиот и првиот сегмент. Апикалното /р/ не е секогаш носител на слогот и со исклучок во три примери го среќаваме на трето место.

Групи со два члена:

зб — збабен	зг — згаволи	зм — змев
зв — званик	зј — зјае	зн — знаел
зг — згади	зл — златар	зр — зрачен
зд — здави		

Групи со три члена:

збл — зближува	згл — зглаба	згн — згнаси
збр — збрал	згм — згмечи	згр — зграби
здр — здрав	зрн — зрнен	

Групи со четири члена:

збрб — збрбешка	згрв — згрвали	здрв — здрви
збрд — збрден	згрг — згргори	здрд — здрдори
збрк — збрка	згрл — згрли	здрж — здржало
збрл — збрлави	згрм — згрми	здрм — здрмоли
збрч — збрчи	згрн — згрне	зрнц — зрнце

Групите збрчк — во збрчка и згрст — во згрсти имаат по пет члена.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /с/

/с/ е една од фонемите што релативно ретко ја среќаваме во македонскиот јазик. Таа се комбинира со /в/ во сввр или со /р/ плус некој друг консонант: срк — сркала, срн — срне, срнс — срнсурки, срц — срцала, срск — срски. Вакви секвенци веројатно нема во други јазици. Нивниот изговор е особено тежок за вонсловенските подрачја.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /к/

/к/ во двочлена консонатска група го наоѓаме заедно со /в, л, љ, м, н, р, с, т, т/: кв — квака, кл — клави, кљ — кљака, км — кмет,, кр — крава, кс — ксидофон, кт — ктигор. /р/ со слоговна функција е постојан втор сегмент во сите други групи. Само една секвенца се состои од пет согласки: крстч — крстче.

Групи со три члена:

крв — крвав	крл — крлеж	крт — кртала
крд — крдо	крм — крма	крц — крца
крж — крже	кри — крнење	крц — крцалија
крк — крка	крп — крпач	крш — кршен

Групи со четири члена:

крбл — крбло	крвн — крвник	крфч — крфче
крвј — крвјоса	крфц — крвца	крзн — крзно
кркл — крклеш	крпч — крпче	крчм — крчма
кркм — кркма	крнс — крснозе	кршј — кршјак
кркн — кркне	крст — крстат	кршк — кршкало
крмн — крмнак	крцк — крцка	кршл — кршлив
крнд — крндак	крци — крцне	кршн — кршне
крнт — крнтија		кршт — крштава

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /м/

Строежот на консонантските групи што почнуваат со /м/ потсетува на претходните. Сепак тие се помалубројни, а сегментите што влегуваат во состав на една секвенца не се така разновидни:

мј — мјаса	мл — млад	мн — многу	мр — мрази
мрв — мрва	мрд — мрда	мрз — мрзи	мрк — мркање
мрм — мрморец	мрс — мрсен	мрт — мртов	мрц — мрцина
мрш — мрша	мрфк — мрвка	мргл — мрглави	
мрдн — мрдне	мрзл — мрзлив	мрзн — мрзне	мрсн — мрсно
мртив — мртвее	мртк — мртка	мрцк — мрцка	мрцл — мрцлив
мрци — мрцне	мрчк — мрчка	мрциг — мрцигали	
мршт — мршти			

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /п/

/п/ како почетен елемент се комбинира со звучните /л, љ, ј, р/ и незвучните /с, т, ф, ц, ч/ правејќи ги следниве двосегментни групи:

пј — пјат	пл — плав	плъ — пљамап
пр — прав	пс — псалтир	пт — птица
пф — пфуј	пц — пчала	пч — пчела

Сите групи со повеќе од два члена го соржат /р/ како втор сегмент, со исклучок на звиците ист и пшт каде /с и ш/ поради својата поголема сонорност се носители на слогот.

прв — прва	први — првнее	прг — пргав
прдл — прдлив	прдн — прдне	прд — прдешка
прж — пржен	прпл — прплец	прпл — прпле
прк — прка	прпни — прпне	прч — прчи
пркн — пркне	прск — прска	прчк — прчка
прн — прнар	прсн — прсне	прш — пршај
прњ — прњар	прст — прсте	пршк — пршка
прп — прпна	прт — пртен	пршл — пршлен

ГРУПИ СО ПОЧЕСТО /р/

Веќе се сложивме дека вокалот што му претходи на /р/ ќе го сметаме како алофонска релаизација на /р/ во почетна и меѓуконсонантска положба. Затоа зборовите 'рга, 'рка и слични ќе ги вклучиме овде.

Бројот на групите што почнуваат со /р/ е релативно мал, но затоа пак првиот непосреден елемент е ретко разновиден: /б, в, г, ѓ, з, ж, к, м, н, п, с, т, ч/. Ниедна секвенца не брои повеќе од три члена.

'рб — 'рбет	'рз — 'рз	'рп — 'рпалец
'рв — 'рвеник	'рж — 'ржи	'рт — 'рти
'рѓ — 'рѓа	'рк — 'рка	'рч — 'рчи
'рг — 'рга		
'ргн — 'ргне	'рзи — 'рзне	'рск — 'рска
'ржл — 'ржлив	'ркн — 'ркне	'рсн — 'рсне
'ржц — 'ржца	'рмж — 'рмжи	'рчк — 'рчка
'рзл — 'рзлија	'рнк — 'рнка	'рчп — 'рчпал

ГРУПИ ШТО ПОЧНУВААТ СО /с/

Групите што започнуваат со /с/ се најбројни (над сто), најразновидни и најинтересно конструирани. Благодарнеи на /р/ како втор, трет и четврт сегмент добиваме секвенци од три, четири, пет, пак дури и шест консонанти. И овде двосегментните групи се карактеристични по разновидноста на вториот консонант:

св — свадба	сј — сјај	ск — скака
сл — слабо	ср — срамота	сх — схема
см — смирено	ст — став	сц — сцена
сн — снаа	ск — скелави	сч — счука
сп — спадна	сф — сфати	

Групи составени од три согласки, кај кои отсутствува треперливото /р/ воопшто се ретки во македонскиот јазик. Можност за такво конструирање има само ако почетниот сегмент е еден од двата фиркативни пара /в, ф/ и /с, з/: свл — свлече, скв — сквер, скл — склад, смл — смлаци, спп — сплав, ств — ствар стј — стјуард.

Некои од наведените групи се од туѓо потекло и претставуваат иновации. Нивното постоење очигледно покажува дека странските јазици дејствувале во правецот на фонетската редистрибуција на фонемите што истовремено значи и збогатување на македонскиот јазик со нови структури.

Други групи со три члена:

свр — сврати	срж — сржи	срп — српест
скр — скрама	срк — срка	срт — срти
смр — смрека	срм — срмен	срц — срце
спр — справа	срн — срна	срч — срча
срб — србизам	срњ — срња	стр — страна
срд — срдење		

Групи составени од четири члена:

сврб — сврб	сврш — свршен	скрн — скрнав
сврг — свргав	скрб — скрбен	скрп — скрпи
сврд — сврдел	скрв — скрвавен	скрш — скршен
сврж — свржење	скрд — скрди	скрт — скртала
сврз — сврзац	скрж — скржав	скрц — скрца
сврт — сврти	скрк — скркори	смрд — смрди
сврк — сврка	србн — србне	срчк — срчка
сврл — сврлушен	срdb — срdba	срцб — срцба
сврм — сврмори	срдл — срдлив	стрв — стрвен
сврс — сврси	сркн — сркне	стрк — стрка
сврт — свртен	срнд — срндак	стрм — стмен
спрж — спржи	срнч — срнче	стри — стрниште
спрп — спрпела	српч — српче	сирв — сирвени
	срск — срска	сирк — сирка

Имаме исто така исклучно многу групи со пет консонанти:

сврлл — сврдлар	скрил — скрлив	смршт — смрштен
сврзл — сврзлив	скрцн — скрцне	спрсн — спрсна
сврск — сврска	скршн — скршне	стрвл — стрвла
скрсн — скрснозе	смрзн — смрзне	стрчн — стрчне
скрст — скрсти	смркн — смркне	
скрцк — скрцка	смртн — смртник	

Секвенци од четири и пет консонанти во почетна положба се својствена за повеќе словенски јазици. Нивниот број е пропорционално помал од оние што содржат три члена. Ретки се меѓутоа, групите со повеќе согласки. Во нашиот јазик регистриравме само една шестсегментна група што почнува со /с/: стврди — стврдне.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /т/

Структурата на групите со почетно /т/ потсетува на неколкуте претходни чиј прв елемент беше еден од избулевите консонанти /п, б, к, г, д/. Двосегментни секвенци има само четири: тв-твој, тк-ткаење, тл-тлее, тр-траг. Сите други се составени од три, односно четири согласки од кои /р/ како втор, и само еднаш како трет член, е нуклеус на слогот.

трб — трбув	трк — трка	трп — триеж
трг — трга	трл — трлав	трт — трти
трд — трдулав	трн — трница	трч — трча
трж — тржествен	трњ — трњав	
тврд — тврди	трнч — трнче	трти — тртне
трги — тргна	трпк — трпка	трст — трстика
трки — тркне	трпи — трпне	трчк — трчка
трмк — трмка	трск — трска	трчи — трчне
трнк — трнка	тртк — тртка	

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ф/

Ако почетното /в/ го следи незвучна согласка тоа се обезвучува во неговиот незвучен двојник (види стр. 9). Затоа овде се вклучени и оние групи што ги пишуваме со „в”. На тој начин добиваме 35 место шеснаесет секвенци чиј прв сегмент е фрикативното /ф/

фј — фјорд	фп — впаси	фх — фход
фк — вкамени	фр — фронт	фч — вчера
фл — флаианг	фс — всади	фш — вшива
фљ — фљанга	фт — втаса	
фкл — вклопнатост	фрг — фрга	фрч — фрча
фкр — вкрати	фрк — фрка	фсл — вслуша
фпл — вplete	фрл — фрла	фтр — втречен
фпр — впрега	фрт — фртуна	фцр — вцрене
фрб — фрба	фрф — фрфало	
фрки — фркна	фрв — вкрвени	фрки — фрки
фрцк — фрцка	фрцт — вцрта	фкрст — вкрсти
фстр — встрана	фкрси — вкрснозе	фтврди — втврдне
фтчр — втрча		

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /x/

Согласката /x/ била изолиран глас во македонскиот консонантен систем затоа што немала свој звучен пар т. е. не се вклучувала во корелација на звучните и незвучните консонанти. Според Блаже Конески (види Историја на македонскиот јазик стр. 76—78) /x/ се губи во сите наши дијалекти почнувајќи од 16-иот век наваму. Тој процес траел долго и продолжува. Постои мала веројатност, меѓутоа, губењето на /x/ и понатаму да продолжи само во одредени положби на зборот како хл-хлор, хм-хмелен, хр-храброст, хрв-хрватски, зборови кои се стабилни и зацврстени во јазикот и тешко подложни на понатамошни промени. Спомнатиот процес објаснува зошто нашиот јазик има толку групи што почнуваат со /x/, а што не е случај на пример со српскохрватскиот јазик.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ц/

Африкатот /ц/ како почетен елемент во двосегментна група може да се комбинира само со /в/ и /р/: цв-цвет, цр-крево. Повеќечлените секвенци го содржат слоговното /р/ било како втор или како трет член на групата.

црв — црвен	цврк — цврка	црнк — црнка
црк — цркало	цврц — цврцалче	црнч — црнче
црн — црнева	цврч — цврчи	црпк — црпка
црњ — црњак	цврј — цврјоса	црпч — црпче
црпи — црпе	цврл — цврлив	цврст — цврстина
црт — црта	црkv — црква	цврцк — цврцка
црц — црца	црки — цркне	цврци — цврцине
	црнг — црнгалест	

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ч/

Петнаесет групи почнуваат со /ч/.

чк — чкембар	чврч — чврчори	чкртк — чкртка
чл — член	чкрб — чкрботи	чкрти — чкртне
чм — чмае	чкрк — чкрка	чпрнт — чпрнтав
чп — чпирто	чкрт — чкрта	
чкр — чкрипи	чпрт — чпртав	
чрч — чрчори	чвркн — чвркне	

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /џ/

Како и /s/ африкатот /џ/ може да се комбинира со неколку согласки во следниве консонантски групи: џб-џбарне, џв-џвака, џврк-џврка, џвркн-џвркне, џг-џган, џрц-џрцори, џрци-џрцине.

ГРУПИ ШТО ПОЧНУВААТ СО /ш/

Додека скоро сите двосегментни групи со почетно /ш/ се од туѓо потекло, меѓу секвенците со повеќе од два члена само шпр- во шприц се јавува како иновација. Првиот непосреден консонант е ограничен на /в, к, м, п, т/.

шв — швалер	шл — шлаг	шп — шпага
шк — шкарпа	шм — шмајзер	шр — шраф
шљ — шљахта	шн — шнира	шт — штаб, штука
шпр — шприц	шкр — шкрити	штр — штрка
шврк — шврка	шмрк — шмрка	штрк — штркел
шкрб — шкрботи	штрб — штрбав	штрч — штрче
швркн — швркне	штрбн — штрбне	штркч — штркче
шкртн — шкртне	штркл — штркла	штрпк — штрпка
шмркн — шмркне	штркн — штркне	штрпн — штрпне
штрбл — штрбла		

* * *

Од приложените примери на консонантските групи во почетна положба можат да се донесат следниве конечни заклучоци:

- 1) Сите консонанти од македонскиот консонантен систем можат да бидат на почетокот на зборот. Исклучок прави /њ/
- 2) Фонемите /ѓ, ј, ќ, љ, н/ никогаш не можат да бидат следени од уште една согласка, туку се следени од самогласка.
- 3) Консонатот /р/ најмногу се истакнува со својата присутност, и тоа главно со соговна функција.
- 4) Во споредба со групите во финална положба овде имаме релативно малку иновации од несловенско потекло.
- 5) Петтиот член на групата е еден од овие согласки: /к, л, н, т, ч/. Само во два примера нив ги заменува /д/.
- 6) Петте гореспомнати согласки заедно со /б/ се најчесто и четвртиот член на групата, додека пак /в, г, д, ј и м/ ги забележуваме поретко, а /з, ж, с, ѓ, п, р, ц, ш/ само по неколку пати.

СРЕДИШНА ПОЛОЖБА

Веќе беше укажано дека целта на оваа анализа е да даде целосен приказ на сите можни консонантски групи. Согласните групи во средишна положба можат да се сретнат во двосложни, тросложни и повеќесложни зборови. Некореткно би било, меѓутоа, негирањето на потребата да се регистрира местото на групата во слогот.

Имајќи го во предвид фактот дека тоа е од секундарна важност кога се прави генерален преглед на состојбата во јазикот, како и ограниченоста на времето, ние ги бележевме групите без да водиме сметка за бројноста на слоговите.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /б/

Од триесет и четирите консонантски групи што почнуваат со /б/ единаесет ја имаат формата -СС-, дванаесет -ССС-, девет -СССС- и две -ССССС-.

-бв- обвие	-бј- дабјак	-бм- обмисли
-бг- обгор	-бс- безобсирен	-бн- грабне
-бд- обдени	-бл- граблив	-бр- ибрик
-бз- обземе	-бљ- набљудува	ѓубре
-бгл- обгледа	-брг- набргу	-брл- забрлави
-бгр- обгради	-брд- набрдила	-брн- обрне
-бсп- обспе се	-брз- добрза	-брт- обртен
-брб- забрбори	-брк- добрка	-брч- добрчи
-бврз- обврзан	-бспн- обспнува	-брнд- обрндави
-бргн- обргне	-бспн- обспне	-брст- забрсти
-бзрн- обзрне	-брмч- забрмчи	-брчк- набрчка
-бврзн- обврзник	-бврск- обврска	

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /в/

Консонантот /в/ останува непроменет само ако го следи една од слабите и звучни согласки. Ако пак следната согласка е јака и незвучна, таа дејствува регресивно и го обезвучува во /ф/. Затоа секвенците вк-, вт-, вц- и слични ќе ги разгледуваме на друго место (в. стр. 28).

-вг- кавга	-вј- дивјак	-вн- бавно
-вд- правда	-вл- довлезе	-вр- гавран
-вз- евзалија	-вљ- самовљубец	-вп- вовпија
-вс- евса	-вм- тавминција	-ввр- противвредност
-врв- доврви	-врж- привржен	-врк- превркава
-врг- овргали	-врн- заврне	-врт- заврти
-врз- заврза	-врс- едноврсен	-врш- завршен
-врзл- поврзло	-вртк- завртка	-вршн- површно
-врск- заврска	-вртл- превртливец	
-врст- неврсен	-врчв- заврчви	

Забелешка: -вв- во брзиот говор ги артикулираме само со едно поместување на долната усна кон горните заби. Следи пауза по која говорните органи се во готовност за образување на следниот консонант. Затоа групата -ввр- можеме да ја сметаме двочлена.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /г/

И консонатот /г/ може да го следи само звучна согласка. Во спротивно тој станува /к/.

-гв- онегви се	-гл- игла	-гн- јагне
-гд- магдонос	јаглен	жегне
-гз- егзарх	-гм- јагма	-гњ- огњарка
-грб- нагрби	-грв- нагрвали	-грг- загркори
-грд- огрди	-грл- загрли	-грм- догрми
-грн- загрне	-грч- загрчи	
-грст- нагрсти	-грчк- старогрчки	
-гртч- шегртче	-гртск- шегртски	

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /д/

Дистрибуцијата на фонемите кај групите што почнуваат со /д/ е мошне интересна. Само еднаш /д/ го следи јак консонант /с/ при што тој станува /т/: -тск-градски. Секвенците од пет члена се така конструирани што е потребен напор за нивниот правилен изговор. Тие се особено тешки за оние јазици кај кои во консонатскиот систем отсуствува треперливото /р/. Него го среќаваме како втор, трет и четврт сегмент (-дрд-, -дсрн-, -дждр-)

-дд- наддава	-дз- одзади	-дм- одмавне
-дб- одбере	-дс- подсида	-дн- бедник
-дв- едвај	-дј- надјаде	-дњ- видња
-дг- одговорен	-дл- бодлест	-др- адреса
-дж- одживее	-дљ- одљуби	-дц- подцарнува
-дбл- одблесне	-джн- наджнева	-дрд- задрдори
-дбр- одбран	-дзб- надзбори	-држ- задржи
-двј- надвјаса	-дзв- одзва се	-дмл- подмлади
-двл- надвладува	-дзд- подздивне	-дмр- подмрежица
-двр- одвртен	-дзг- подзгашти	-дрм- подрмоли
-дгл- одглади	-дзн- предзнак	-дрн- додрне
-дгр- задгробен	-дзв- одсвивање	-дрп- надрпа
-ддрж- поддржи	-дврт- одврти	-дсрн- подсрне
-дбрз- подбрза	-дврш- одврши	-дзгл- подзглави
-дбрк- подбрка	-дгрб- подгрбави	-дмрд- подмрдува
-дврв- одврвува	-дгрл- одгрли	-дрнд- додрнде
-дврж- одврже	-дгрн- одгрне	-дрнк- додрнка
-дврз- подврза	-дждр- подждригне	-дрск- издрска

-ддршк- поддршка	-дгрлн-подгрлник	-дирин-подирине
-дбркн- подбркне	-дмрзн-одмрзне	-дзгрб-подзгрбави
-дврги- подвргне	-дмрди-подмрдне	
-двркн- одвркне	-дмрци-подмрцине	

Забелешка: Кога две хоморганско избувливи согласки (-дд-) ќе се најдат една до друга, тогаш фазата на затворањето на артикулаторите за втората согласка отсутствува, а воздушната компресија зад пренерката трае подолго. Третата фаза т. е. разделувањето на артикулаторите е заедничка за двата консонант. Тука всушност имаме долг консонант. Ваквото /д/ би го одбележувале со д или дд за да покажеме дека наддава на пример не се изговара нити над-дава нити надава. Затоа можеби би било поправилно ако -ддрж- ддршк- ги третираме како групи со три, односно четири сегменти.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ж/

Групите што почнуваат со /ж/ се составени од слаби согласки. Едноличноста на сегментите ја нарушуваат /к и т/ во двете четиричлени секвенции: -жмрк-зажмрка, жртв-пожртвуван.

-жб- вежби	-жј- оружје	-жн-багажник
-жв- гужва	-жл- глужлив	-жтр-пожтрамоти
-жд-нужда	-жм- зажмива	-ждр-ождреби

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /з/

Имаме седумдесет комбинации што започнуваат со консонантот /з/. Него непосредно го следат сите македонски звучни согласки со исклучок на палаталниот африкат /џ/.

-зб-гозба	-зз-беззабен	-зм-пизми
-зв-дозвола	-зс-изсида	-зн-износи
-зг-изгази	-зј-грозје	-зњ-кузња
-зд-гиздав	-зл-излади	-зр-израз
-зж-изжеди	-зљ-безљубен	-зц-изцарка

Ако ги споредиме двочлените групи со почетно /д/ и /з/ ќе забележиме полна идентичност на вториот член.

-звл-извлече	-згр-безгрижен	-змр-измре
-звр-разврат	-здв-раздвижен	-зрг-изрга
-збл-избледи	-здл-издлаби	-зрк-назрка
-збр-избразден	-здн-бездна	-зрн-ситнозрнест
-згл-изгладнат	-здр-баздриган	-зфк-безвкусен
-згм-изгмечи	-зжн-изжнес	-зцв-изцвака
-згн-изгни	-ззн-размножи	

-зврв-изврви	-збрк-избрка	-здрм-раздрмоли
-зврг-извргали	-збрл-избрлави	-здрп-издрпа
-зврз-изврзе	-згрб-позгрбави	-змрд-измрда
-зврж-разврже	-згрл-разгрли	-змрк-измрка
-зврн-разврне	-згрм-изгрми	-змрм-измрмори
-зврт-изврти	-здрв-бездрвен	-змрс-измрсен
-зврш-извршен	-здрд-издрдори	-згрн-разгрне
-збрб-избрбешка	-здрж-бездржавен	
-збрз-избрза		
-зврск-разврска	-здргн-издргне	-здрнк-издрнка
-збрзн-избрзне	-здржл-издржлив	-здршк-издршка
-збрмч-разбрмчи	-здрнд-издрнда	-змрцк-измрцка
-згрбн-безгрбник		-змрзн-измрзне

Забелешка: Кога два исти фрикативи ќе се најдат еден до друг -зз-тие се изговараат како еден продолжителен консонант. Тој е релативно долг затоа што воздухот проаѓајќи низ направениот теснец и правејќи при тоа чујна фрикација се задржува подолго отколку што е потребно за само едно /з/. Ваквото /з/ претставува алофон на /з/ условен од контекстот и акцентот. Оттука и идејата нив да ги претираме како еден консонант (в. за /д/ и /в/ во медијална положба), и ги нотираме со знакот (—) над буквата ако за тоа има потреба. Долгиот консонант често го среќаваме на границата на две морфеме, односно два збора ако првиот завршува, а вториот започнува со истородна согласка.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /s/

Постојат само четири комбинации кога /s/ е првиот член на групата: -sv-засвоени, -sn-присне, -sp-наспе, -sprн-наспне.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /j/

Досега на повеќе места сме искажале мислење дека од фонетска гледна точка /j/ претставува полувокал кого поради својата маргинална положба во слогот го вклучуваме во консонантите. Во сите долунаведени примери /j/ е дел од слогот чиј нуклеус е претходната самогласка. Отсуството на вистински опозиции, меѓутоа, иако има и такви (кој-кеј, Војчевујче, мај-мој), ја отфрла хипотезата дека /j/ во мај, мој и сл. е вториот елемент од „дифтонзите“ ој, еј. Групите со почетно /j/ главно се составени од два члена со максимална разновидност на вториот консонант.

-јб-гајба	-јк-нејке	-јс-кајсија
-јв-пајван	-јл-јајлија	-јт-гајтан
-јг-гајгур	-јљ-зајљази	-јф-тајфа
-јд-гајда	-јм-кајмак	-јц-јајце

-јз-гејзер	-јн-трајно	-јч-вујче
-јј-најјак	-јп-секојпат	-јц-кајција
-јк-вујко	-јр-гајрет	-јш-гејша
-јбр-крајбрежен	-јст-мајстор	-јкбр-штрајкбрехер
-јдн-секојдневен	-јтм-лајтмотив	-јнск-којнски
-јск-војска	-јшт-фарисејштина	-јпрв-најпрвин
		-јств-дејство

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /к/

Триесет и три групи од два, три и четири сегменти почнуваат со избувливата согласка /к/.

-кв-каква	-крд-закрдува	-кст-екстаз
-кл-оклоп	-крк-закркори	-ксп-експес
-км-токлу	-крм-покрми	-кшт-јунакштина
-кн-екне	-крн-накрни	-крвн-малокрвност
-кп-другпат	-крп-закрпи	-крст-закрстува
-кр-икра	-крт-закртала	-кскл-ексклузивен
-кс-такса	-крш-накрши	-кспл-експлозивен
-кт-лакто	-кск-екскурзија	-кспр-експрес
-кц-акцент	-кскн-конвексност	-кств-бегство
-кч-бегче	-ктр-доктрина	-кстр-екстра
-крв-еднокрвен	-ктн-апстрактно	-ксп-експанзија

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ќ/

Фонемата /ќ/ исто така ја среќаваме поретко во нашиот јазик. Затоа и можноста за нејзиното комбинирање со други консонантски фонемии е сведена на минимум: -ќл-бубаќлија, -ќн-ноќница, гаќник, -ќств-покуќство.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /л/

/л/ доаѓа во директен допир со сите македонски консонантски фонемии со исклучок на /г, с, љ, р, ќ/. Тој останува звучен без разлика дали е следен од слаби или јаки консонанти. Апликациското /р/, коешто досега имаше централно место во скоро сите претходни структури, потполно отсуствува во зборовите од словенско потекло. Тој е присутен само во секвенците -лдрм-, -лтр-, лфр-. Токму тоа објаснува зошто групите со почетно /л/ се претежно составени од две или три согласки.

-лб-жалба	-лј-зелјаник	-лп-калпак
-кв-колва	-лк-малку	-лс-балсам
-лг-долга	-лл-каллив	-лт-голта
-лд-јалдаз	-лм-голман	-лф-алфабет

-лж-должен	-лн-кално	-лх-холхоз
-лз-молзи	-лњ-молња	-лц-колце
-лч-долче	-лџ-калџија	-лш-волшебен
-лвн-колвне	-лпч-столпче	-лфк-колвка
-лгм-долгманест	-лск-волски	-лфр-волфрам
-лжн-должност	-лсн-молсна	-лчј-волчје
-лкл-фолклор	-лтк-голтка	-лчк-волчки
-лкн-молкне	-лтм-волтметар	-лчл-жолчлив
-лкц-јаболкце	-лти-жолтне	-лчн-жолчност
-лпт-скулптор	-лтр-полтрон	-лшт-ѓаволштина
-лдрм-калдрма	-лксд-фолксдојчер	-лств-задоволство

Забелешки: 1) Кога две „л” ќе се најдат едно до друго тие се реализираат како еден продолжен консонант. Препреката што врвот на јазикот ја прави со горните заби или гребенот не се отстранува наеднаш, туку се задржува подолго а воздухот излегува од едната или двете страни на јазикот. Затоа **лл** можеме да ги третираме како еден консонант. 2) Долгото л во каллив фонетски се разликува од л во бакаллак.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /љ/

И фонемата /љ/ спаѓа во редот на оние фонемите што во ограничен број случаи доаѓа во допир со други консонантски фонемите. Забележавме само пет двосегментни групи: -љб-дуљбија, -љв-циљве, -љк-пољка, -љт-фељтон, -љф-циљфе.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /м/

Секвенците што почнуваат со билабијалното /м/ покажуваат голема сличност во однос на вториот консонант со групите со почетно /л/. Сепак, првиот непосреден консонант може да биде и /ќ/ во зборови од турско потекло како и /р/ кој како носител на слогот дава можност за релативно поголем број различни комбинации.

-мг-камгарн	-мз-мамзер	-мќ-намќор
-мж-гомжар	-мј-земја	-мл-дамла
-мб-дембел	-мк-дамка	-мм-седуммесечен

Забелешка: Кога две /м/ ќе се најдат едно до друго тие се реализираат како еден долг консонант. Препреката што ја прават двете усни не се отстранува подолго време.

-мн-демне	-мс-комсомол	-мч-ѓумче
-мњ-ламња	-мт-памти	-мџ-драмџија
-мп-вампир	-мф-комфор	-мш-камшик
-мр-ѓумрук		

-мбр-мембрана	-мпт-симптом	-мрс-замрсен
-мвр-декември	-мрд-домрда	-мск-драмски
-мпл-комплет	-мрз-замрзи	-мсл-седумсложен
-мпр-импресија	-мрл-омрлушен	-мфл-памфлет
-мпс-палимпсест	-мрм-замрмори	-мсто-сумстотини
-мпск-јампски	-мртв-умртвен	-мршт-замршти
-мрзн-замрзнат	-мртк-промртка	-мрцк-домрцка
-мркн-замркне	-мрцл-омрцлавен	-мств-вероломство

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /н/

Од шеесетте групи со почетно /н/ дваесет и една го имаат строежот -СС-, триесет -ССС-, осум -СССС- и една -ССССС-.

-нб-бонбон	-нс-гансало	-нр-вонреден
-нв-конвој	-нј-конјунктив	-нс-инсект
-нг-ангел	-нк-инка	-нт-конт
-нд-рунда	-нк-инкар	-нф-инфекција
-нг-сунѓер	-нл-манлив	-нч-венче
-нж-оранжада	-нм-вонматериен	-нц-конци
-нз-пензија	-нп-вонпартиен	-нш-воншен
-нбл-вонблоковски	-нгв-пингвин	-нгр-конгрес
-нбр-вонбрачен	-нгл-жонглер	-нгп-пингпонгар
-ндв-сендвич	-ндј-виндјакна	-ндр-пендрег
-ндг-рендген	-ндм-	-нкв-инквизитор
-нкл-енклитика	-нск-женски	-нтр-антропологија
-нкр-банкрот	-нсп-инспектор	-нфл-конфликт
-нкт-пунктура	-нст-институт	-нхр-синхронизам
-нкц-санкција	-нсп-инспенира	-нил-концлогор
-нсв-трансверзија	-нтк-абитуриентка	-ншк-воншкоски
-нсј-конферансе	-нтл-пантлика	-ншт-поганштина
-нгст-гантстер	-нскр-санскрит	-нтлм-центлмен
-ндрв-клундрво	-нств-единство	-нтск-декадентски
-ндрл-чандрливост	-нстр-демонстрација	-нтств-дисидентство

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /њ/

Палаталната назална согласка ја среќаваме само во четири консонантски комбинации: -њск-коњски, -њч-коњче, -њшт-свињштина, ншт-свињштина.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /п/

За разлика од /њ/ билабијалната експлозивна согласка ја придружуваат мошне голем број консонанти. Второто место кај групите со почетно /п/ им припаѓа на јаките /к, с, т, ф, ц, џ, ш/ и слабите /ј, л, љ, њ/. Третиот пак сегмент покрај /к, ц, с, т, ч, ш/ може да биде /л, р/ или звучните /в, ж/.

-пј-којџе	-пр-коприва	-пх-неопходен
-пк-копка	-пс-едејсаз	-пц-запци
-пл-дипла	-пт-каптира	-пч-врапчар
-пљ-напљачка	-пф-опфати	-пши-ошкета
-пн-капнат		
-пкр-опкружен	-прп-допрпа	-пст-опстане
-прв-допрва	-прч-опрчи	-птр-суптропи
-прж-допржи	-пск-епски	-пшн-опшност
прл-запрли	-псл-опслужен	-пшт-гушштилак
-прки-непркнат	-прст-напрсти	-пств-сопственост
-прск-запрска	-пршк-запршка	-пстр-апстракција
-прсн-напрсне		

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /р/

Кога /р/ е почетен елемент на консонантската низа или е еден од нејзините сегменти, тој никогаш нема вокална функција и се однесува како и сите други согласки. Во такви случаи тој е или следен или претходен од самогласка. Консонантот /р/ непосредно го следат сите македонски согласки со исклучок на /с, љ, р, ќ/.

-рб-дарбина	-рк-корка	-рт-порта
-рв-варвар	-рл-дурла	-рф-карфиол
-рг-гаргара	-рм-сарма	-рх-порхет
-рд-гарда	-рн-горница	-рч-горчи
-рѓ-ѓерѓев	-рњ-северњак	-рџ-езерџе
-рж-жоржет	-рпи-корпа	-рџ-комарџија
-рз-терзија	-рс-корсет	-рш-куршум
-рј-барјак		
-рвј-интервју	-рпл-интерплантација	-рти-партнер
-ргл-вергла	-рпн-дарпне	-ртр-портрет
-ргн-воргне	-рпр-интерпретатор	-ртф-портфел
-рдн-апсурдно	-рск-горски	-рчл-горчлив
-ркл-циркли	-рсл-арслан	-ршк-хируршки
-ркм-серкме	-рсп-перспективен	-ршл-аршлама

-рмн-униформност	-ртим-дартма	-ршр-маршрут
-рмск-жандармски	-ртек-спортски	-ршт-варварштина
-рств-барбарство		-рлст-чарлстон

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /с/

Групите со почетно /с/ се најбројни од сите други во медијална положба. Почетно /с/ дејствува прогресивно врз обезвучувањето на вториот сегмент, кој го претставуваат јаките консонанти /к, п, с, т, ф, х, ц, ч, ш/ или /ј, м, н, р/.

-сј-класје	-сп-испере	-сх-восхит
-ск-блеска	-ср-осрами	-сц-месце
-сл-масло	-сс-бесилен ¹ .	-сч-бесчеден
-см-насмее	-ст-исток	-сш-бесшумен
-сн-басна	-сф-исфати	

-скв-бисквит	-срд-милосрден	-стг-шестгодишен
-ксл-искласи	-срж-досрка	-стл-истлее
-скр-искради	-срм-засрмува	-стм-шестмина
-смп-посмрачи	-срт-засрти	-стр-кастри
-спл-бесплатен	-срц-присрце	-стч-шестчасовен
-спљ-распљампа	-срч-насрчи	-схр-исхрани
-спн-распне	-скн-бескнижен	-сцв-бесцветен
-спр-расправен	-ств-мажествен	-счл-расчлени
-спц-распцуе	-стк-исткае	-сшт-обесштети
-срб-посрби		

-скрб-оскрби	-стдн-шестдневен	-сфрк-исфрка
-скрв-бескрвен	-сткр-шесткрилат	-сфрл-исфрли
-скрк-искрка	-стрб-растрбушен	-сфрн-осврне
-скрп-искрпи	-стрв-настрви	-сфрт-пресвртува
-скрц-заскрца	-стрг-истрга	-сфрч-исфрчи
-скрш-раскршен	-стрл-растрлуши	-сфрш-досврши
-смрд-осмрди	-стрк-истркала	-сирк-расирка
-смрт-посмртен	-стрм-испастрми	-сирн-исирни
-спрв-испрвуги	-стрип-пострипи	-сирп-исирпен
-спрд-распрден	-стрч-истрча	-сирт-расирта
-спрж-испржи	-стрш-растршави	-сирц-расирцори
-спрч-испрчи	-сфрз-несврзан	
-срдн-сесрдно	Забелешка: 1. Коносантот е долг (в. стр.	
-сркн-засркне	21). Гласните жички не треперат.	

-скрвн-бескрвност	-смркн-посмркне	-спргн-испргне
-скрсн-раскрсница	-смртн-посмртно	-стрмк-настрмка
	-смртч-посмртче	-стскр-пост-скриштурм

-скрст-искрстоса	-спрск-испрска	-сврзл-несврзлив
-скрцк-искрцка	-спрсн-испрсне	-сцрпл-неисцрплив
-скршк-искршка	-спрчк-распрчка	-сцршн-исцршно
-скршл-нескршлив	-српск-великосрпски	-српств-великосрпство

ГРУПИ СО ПОЧЕТНИ /г/

Строежот на групите со почетно /г/ е -СС-, ССС-, -СССС-, ССССС-, -СССССС-. /г/ не дејствува врз обезвучувањето на првиот непосреден мексонант. Затоа покрај /ј, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, ц, ч, ш/, него директно го следат и согласки што имаат свој незвучен двојник /б, г, д/. Третиот член го претставуваат консонантите /б, в, г, к, л, м, н, п, р, т, ч/, четвртиот /в, г, д, к, л, н, п, р, т, ч/, а петтиот е ограничен на /в, к, н, т, ч/. Единствената шестчлена група завршува на /н/.

-гв-отвор	-гн-катник	-гф-тотфати
-гг-десетгодишен	-гп-натпее	-гх-претходно
-гј-третјак	-гр-затруе	-гц-житце
-гк-битка	-гс-отсек	-гч-отчети
-гл-дотлее	-гт-оттаму	-гш-потшива
-гм-катмер	-грд-батрдиса	-гсл-отелужи
-гдн-десетдневен	-грг-дотрга	-гсм-отсмев
-гдр-петдрамник	-грк-дотркала	-гсн-затсношти
-гкв-поткваси	-грн-затрни	-гсп-отспие
-гкл-отклучи	-грп-затрпи	-гср-отсрами
-гкр-откраси	-грч-дотрча	-гст-претстава
-гпл-отплати	-гсв-натсвири	-гтр-поттропне
-гпр-натпревар	-гсј-отсјај	-гхр-претхристијански
-грб-потрбушен	-гск-отскок	-гшт-отштега
-грв-јатрва		

2. Консонантот е долг. (в. забелешка на стр. 20). Гласните жички не треперат.

-гврд-потврда	-гсрд-потсрди	-гкршн-поткршне
-гврт-четврток	-гств-посретство	-гпркн-отпркне
-гкри-поткрпи	-гстр-отстрами	-гсмрт-претсмрген
-гкрш-открши	-гтр-оттрга	-гспрв-отспрвин
-гкрт-открти	-гтрч-наттрча	-гтрн-оттргне
-гршн-отрпне	-гфрл-отфрла	-гтрчи-поттрчне
-грчи-потрчне	-гцрт-потцрта	-гфркн-отфркне
-гскр-отскрие	-гштр-отштрафи	-гшмрк-потшмрка
-гспр-отспреди	-гвртч-четвртчија	-гшмркн-потшмркне

ГРУПИ ШТО ПОЧНУВААТ СО /ф/

Благодарение на големата чувствителност на /в/ пред јаки согласки и неговото потполно обезвучување во /ф/, зголемени се можностите за поразновидно сегментирање на групите со почетно /Ф/. Тие главно се составени од два или три члена.

-фј-рофја	-фк-противхемиски	-фст-противстава
-фќ-тамовќар	-фџ-живици	-фхр-противхристијанство
-фк-офка	-фч-ковче	-фшт-улавштина
-фл-вафла	-фпр-противприрода	-фрица-пофрица
-фл-крофна	-фрл-дофрла	-фств-здравство
-фп-противпоставува	-фрч-зафрчи	-фстр-Австријанец
-фр-софра	-фск-дивовски	
-фт-павтало		

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /х/

И во средишна положба веларниот фрикатив не пружа големи можности за комбинирање со други согласки. Сите групи, со исклучок на една, се составени од два члена.

-хв-лихва	-хм-драхма	-хт-ихтиза
-хк-охка	-хн-надахнува	-хч-стихче
-хл-ухлебне	-хр-нахрана	-хшт-хохшталер

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ц/

Тринаесет консонантски групи почнуваат со /ц/, сегментирани на следниов начин:

-цв-поцвичи	-цврч-зацврчи	-цри-зацрни
-црв-зацрвени	-цк-коцка	-црп-зацрпни
-цврк-зацврка	-цл-коцле	-црт-зацрта
-цврси-зацврсе	-цн-доцна	-црц-процрцори
-цврст-доцврсти		

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ч/

И овој афиркат кога е носител на групата дава еднакви можности за комбинирање со други консонанти како и неговиот претходник.

-чв-бочва	-чкрб-почкрботи	-чњ-стручњак
-чј-подрачје	-чкрт-зачкрта	-чм-јачмен
-чк-доточка	-чл-двочлен	-чп-начпара
-чкр-зачкрпа	-чн-точно	-чрч-зачрчори

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ц/

По својата фреквентност во јазикот /ц/ е сличен на /s, њ, к/. Затоа и поретко се комбинира со други согласки: -цб-врацба, -цв-зацвака, -цл-мецлис, -црч-зацрчори.

ГРУПИ СО ПОЧЕТНО /ш/

Последната македонска согласка доаѓа во непосреден допир со повеќе консонанти /б, в, ј, к, л, н, њ, р, т, ц, ч/. Скоро кај сите поличлени секвенци, со исклучок на -штв-, -штл- третиот сегмент е слоговното /р/. /б, к, п/ се четвртиот, додека пак /н/ како по правило е петтиот член во групата

-шб-фишбајн	-шк-вошка	-шн-грешник
-шв-рушвет	-шл-дошлак	-шњ-детишњак
-шј-овошје	-шм-душман	-шр-зашрафи
-шт-алишта	-штр-маштраба	-штрб-оштрби
-шц-прлушци	-шврк-пошврка	-штрк-заштрка
-шч-ишчија	-шкрб-пошкрботи	-шмркн-пошмркне
-штв-јунаштво	-шкрп-пошкрпи	-штркн-наштркне
-штл-крештлив	-шмрк-зашмрка	

Од приложените примери на консонантските групи во медијална положба можат да се донесат следниве општи заклучоци:

1) Голем број од нив се добиени со префиксација и суфиксација, односно со спојување на морфемата основа и префикси како што се за-, до-, на-, по-, про- и сл., суфикси како -лив, -лак и сл. или со сврзување на две базични морфемии во еден збор како самовљубен, седум-сложен и др.

2) Значително многу групи во средишна положба се истовремено и почетни секвенци.

3) Двојните, односно долгите согласки никогаш не се јавуваат во самата морфема, туку секогаш на границата меѓу два збора. Паузата што резултира од сливањето на двата истородни консонанти во еден, би можеле да ја наречеме zero фонема или јунктура. (над $\uparrow\uparrow$ дава, без $\uparrow\uparrow$ забен, кал $\uparrow\uparrow$ лив, против $\uparrow\uparrow$ вредност).

4) Групи дојдени преку други јазици има релативно малку.

ЛИТЕРАТУРА

Институт за македонски јазик: Речник на македонскиот јазик, Скопје 1961 (том I, II, III).

Институт за македонски јазик: Обратен речник на македонскиот јазик, Скопје 1967
Б. Конески: Историја на македонскиот јазик, Кочо Рацин 1965.

Б. Конески: Граматика на македонскиот литературен јазик, Просветно дело 1966.

A. C. Gimson: An Introduction to the Pronunciation of English, Edward Arnold.

Block and Trager: Outline of Linguistic Analysis.

V. Ivir: Principi i problemi transformacijske teorije, Filološki Pregled, str. 17—31, 1966.

L. S. Harris: Structural Linguistics, The University of Chicago Press.

L. Bloomfield: Language, George Allen.

R. Stockell: A Contrastive Analysis of English and Tagalog.

V. Siljanoski

Summary

In this article the author deals with the Macedonian consonant clusters in all positions of the word: snitial, medial and final.

The Macedonian consonant clusters are not so briefly describable. Since it takes a considerable number of formulas to describe them, with many exceptions and gaps in the patterns, we listed them exhaustively, reflecting as much pattern as possible by the manner in which the lists are ordered. The lists are believed to be completely exhaustive. Final clusters have been analysed first and grouped in accord with the final one, two, three consonants of the cluster not to the initial. Initial clusters, however, are grouped in accord with the first segment of the cluster and medial are grouped in alphabetic order according to the first element of the group.

The structure of many clusters depends upon the nature of the roll consonant (r) and the so called „dark vowel” preceding it. In the absence of true literary examples, we came to the conclusion that the „dark vowel” (its a central vowel existing in all Macedonian dialects) is not a separate vowel phoneme, but only an allophonic variant of (r). It should be noted, too, that (r) is almost always one of the segments of clusters having three and more elements. It is often the nucleus of the syllable. Double consonants such as -dd-, -ll-, -ss- etc. are realized as one and therefore are treated as one consonant.

Macedonian words usually end in one consonant or vowel. That is why many of the final clusters will be considered as innovations taken over from various languages.

The author believes that the presented material could be used for contrastive and especially for comparative analyses to see the real structural differences between Macedonian and other Slav languages.